

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

TRANEKÆR SLOTSMØLLE

LANGELAND KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	01.09.2015
Besigtiget af:	Lisbeth Pepke
Journalnummer:	2013-7.82.07/482-0001
Kommune:	Langeland Kommune
Adresse:	Lejbøllevej 3, 5953 Tranekær
Betegnelse:	Tranekær Slotsmølle
Fredningsår:	1959*
Omfang:	Vindmøllen (1846)

BYGNINGSBESKRIVELSE

Tranekær Slotsmølle ligger nord for Tranekær, højt på en bakke med udsigt over det omgivende landskab. Landevejen fra Rudkøbing til Tranekær by ligger ikke langt fra møllen. Sammenbygget med møllens vestside er en magasinbygning med dobbeltag og på nordsiden er en lille udbygning, hvor mølleren har haft sit kontor. På sydsiden er endvidere et lille muret maskinhus med tagpaptag.

Møllen er en hollandsk mølle opført med en ottekantet, grundmuret undermølle i to etager. Undermøllens murværk står pudset og rødkalket med en sortmalet sokkel og gennemkørslen går fra vest mod øst ad fladbuede åbninger, som er lukket med nyere, men traditionelt udførte revleporte. Galleriomgangen bæres af skræstolper, der hviler af på små konsoller og omgangen afsluttes af et enkelt træværn. Den ligeledes ottekantede overmølle er beklædt med egespån. Møllekroppen bærer øverst en bådformet, egespånbeklædt hat med manuelt vindrosekrøjeværk (vindrosen er pt. nedtaget). Vingerne har hækværk med hvidmalede, dobbelte klapsejl, såkaldte patentsejl eller la Cour sejl, der er selvsvikkende. I undermøllen er en lille revledør mod øst. To hvidmalede, traditionelt udformede revledøre giver adgang til galleriomgangen. Undermøllens to vinduer er torammede med seks ruder i rammerne, mens overmøllens vinduer er etrammede med fire ruder i hver ramme. Alt træværk er tjæret.

Møllerkontoret

På møllens nordside er møllerens kontor udført som en lille trætilbygning på en høj, muret sokkel, der er rødkalket ligesom undermøllen. Træbygningen er opbygget som en stolpekonstruktion med fod- og toprem og med løsholter med udfyldning af lodretstillede brædder. Alle tømmerstykker har pyntlige affasninger og hjørnerne er pyntet med en pyramideformet bosse. Taget er et fladt heltag med tagpap. På nord- og østsiden er der torammede vinduer med seks ruder i hver ramme. Alt træ er hvidmalet, dog er vindsmeden sortmalet.

Overgangen mellem den lodrette beklædning og møllens kurvede sider er indfattet af en profileret, hvidmalet træliste.

Magasinbygningen

På vestsiden af møllen ligger den store magasinbygning, som ligeledes har en sortmalet sokkel af kampesten, hvorpå en bindingsværkskonstruktion i to etager rejser sig. Den nederste del, der ligger i højde med undermøllen, har rødkalkede, murede tavler og sort tømmer, mens den øvre etage er beklædt med egespån. Dobbelttaget har et stort tagudhæng på udskårne bjælkeender og er dækket med tagpap. Tømmeret har fod- og toprem samt stolper med løsholter, og i hjørnerne er krumvoksede skråstivere. En konsol bærer et skråtstillet vandbrædt ved overgangen til den spåntækkede overetage.

Maskinhuset

Endelig er der på sydsiden, meget tæt på møllen, et lille, fritliggende, grundmuret maskinhus i en etage. Maskinhuset, der uden vinduer og med en enkelt sorttjæret revledør, står i øvrigt rødkalket ligesom undermøllen. Foran maskinhuset er en træbeklædt afsats. Inde i maskinhuset er den dieseldrevne maskine bevaret og akslen som kører ind i møllen.

Møllen

I det indre har den nederste etage, hvor gennemkørslen er, brostensbelagt gulv, hvidkalkede vægge og bræddeloft over de fritliggende bjælker. Der er en lem i loftet til at hejse sække op og der er ældre revleluger og -døre i gennemkørselens vægge. Der er også en enkelt trappe op til broloftet fra undermøllen.

Herover har møllekroppen fem lofter: broloft, kværnloft, stjernehjulsløft, hejseloft og hatloft. Lofterne forbindes af ældre ligeløbstrapper, og i lofterne findes lemme, der anvendes i forbindelse med hejseværket. Alt mølleinventar, herunder kværne, sigter, valsestole og en farstol eller personelevator fuldstændig intakt og funktionsdygtigt. Der males mel på møllen og Langelands Museum har en udstilling om vindkraft i magasinbygningen.

Møllerens kontor

I det indre er møllerens lille kontor meget velbevaret med det slidte gulv af tofarvede korkfliser, væggene beklædt med ældre tapeter og pudset loft. Rummet er møbleret med inventar fra perioden, ligesom det lille stålpengekab, dekoreret med messingfigurer og indfældet i væggen er bevaret. Vinduet her er ældre og har forsatsrammer.

Magasinbygningen

I det indre står magasinets trækonstruktion synlig med dragere, stolper, skråstivere, bjælker og bræddeloft. En nyere trætrappe fører op til overetagen, hvorfra der er adgang til møllens broloft og møllerens kontor. I stueetagen er gulvet nylagt med gule mursten på

Magasinbygningen, set fra bagsiden.

kant og indvendigt står bindingsværket frem i underetagen, mens den øvre etage har en enkel bræddebeklædning, som lader det affasede bindingsværk være synligt. Tagkonstruktionen er åben. Vinduerne er nyere, men traditionelt udført.

— BYGNINGSHISTORIE

På dette sted, nord for slottet har der i flere hundrede år været mølleri, hvor den nuværende Tranekær Slotsmølle ligger, i flere hundrede år. I al den tid der blevet drevet mølleri, hørte møllen under grevskabet Tranekær. I 1741 blæste den daværende stubmølle omkuld, men den blev senere genopført.

I 1846 opførte grevskabet den store eksisterende gallerihollænder med gennemkørsel i undermøllen og dobbeltmagasin tilbygget. Mølleri blev indstillet i begyndelsen af 1960'erne. Det ses på fotografier helt op til 1950'erne, at undermøllen, magasinbygningen og maskinhuset var hvidkalket. Vingerne fik i 1990'erne monteret la Cour-vinger, som afløste de oprindelige jalousisejl.

Tidligere ejedes den fredede mølle af kommunen, og for driften stod Langelands Museum. I 2008 solgte Langeland Kommune møllen til Tranekær Slotsmøllelav for 1 kr. I dag fungerer møllen som museum for vindkraft og drives af Langelands Museum.

Hatten blev restaureret 2009-10 og vinger med klapper er blevet malet i 2009. Omgangen står for udskiftning i nær fremtid.

En kværn og en sigte fungerer, og der males korn med dieselmotoren, idet svikmekanismen til vingeklapperne er defekt. Møllelauget står for melproduktion og drift af cafe.

— KILDER

Kulturstyrelsens byggesagsarkiv

Møllebygninger i Danmark, Redegørelse og status 1993, Skov- og Naturstyrelsen

Træk af dansk møllebyggeris historie, Lise Andersen, Nordjyllands Historiske Museum, 2011

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ved Tranekær Slotsmølle knytter sig til vindmøllens beliggenhed højt i landskabet, hvilket gør, at den er synlig på lang afstand. Magasinbygningen ligger delvis skjult bag

møllen, mens det hvidmalede mølkerkontor og det lave maskinhus er synlig fra vejen. Møllen og de mange småbygninger omkring den fortæller tilsammen om et førindustrielt kulturmiljø.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi ved Tranekær Slotsmølle knytter sig til vindmøllen som en landbrugshistorisk funktionsbygning, idet den gennem sin arkitektur, sine klapvinger og vindrose fortæller historien om det lokalt orienterede og af vejret afhængige, førindustrielle, danske landbrug. Dertil kommer, at møllen som maskine, vidner om et af de tidlige stadier i vindteknologiens historie. La Cour vingerne, som Tranekær Slotsmølle bærer, repræsenterer det højeste tekniske udviklingstrin for de traditionelle hollandske møller. La Cour vingerne vidner endvidere om den tekniske udviklingshistorie, som møllen har gennemgået siden opførelsen i 1846. Således vidner møllen som maskine vidner om et af de tidlige stadier i vindteknologiens historie.

Dertil kommer, at Tranekær Slotsmølle har bevaret en stor dobbeltmagasinbygning og det temmelig enestående mølkerkontor. Den store mølle er opført af grevskabet Tranekær og således også en del af det kulturhistoriske miljø, som hørte til driften af et gods.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi sig til de fem bevarede lofter, de ældre ligeløbstrapper, som forbinder lofterne, samt det bevarede mølteri, herunder kværne, sigter og valsestole, der i fysisk form fortæller historien om det lokalt orienterede, førindustrielle danske landbrug.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi ved Tranekær Slotsmølle knytter sig i det ydre til den fritliggende og traditionelt udførte mølle med den grundmurede, ottekantede undermølle samt overmøllens spånbeklædning. Hertil kommer møllens rent funktionsbetingede arkitektur, der udmærker sig ved den konsekvente brug af pudset, rødkalket grundmur i undermøllen og træ i overmøllen.

Møllen dekorative træk indgår som integrerede dele af formgivningen, som er særligt markant ved den spånbeklædte overmøllens ranke kegleform og hattens bådform. Overmøllen fremtræder let på grund af spåntækningen, mens den grundmurede undermølle står som en vægtig base, der kontrasteres af de opsprossede vinduer. Hertil kommer den gennemførte farveholdning i sort, rød og spånenes sølvgrå tone.

Magasinbygningen

Den lavere magasinbygning med dobbelttaget, hvorfra der er adgang til møllen, danner en formmæssig helhed og har med sit skifte mellem et tungt fundament med en let del af bindingsværk og spånbeklædning en overensstemmelse med møllen, skønt de formmæssigt er meget forskellige.

Møllerens kontor

Den lille tilbygning mod øst hviler på en solid, grundmuret sokkel, men selve huset står oven på som et lille lysthus med den dekorative behandling af tømmerkonstruktionen, bræddebeklædningen i tavlene og det lave heltag med udhæng. Også farveholdningen, hvid, får den lille tilbygning til at træde frem for både mølle og magasin.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier ved Tranekær Slotsmølle knytter sig i det ydre til den grundmurede, ottekantede undermølle i to etager, galleriomgangen, møllekroppen udført i træværk med spånbeklædning og den spånklædte, bådformede hat med vindrose samt La Cour-vingerne. Hertil kommer alle ældre og traditionelt udførte bygningsdele og -detaljer, herunder revledøre, de forskelligt udformede vinduer med små ruder samt den traditionelle farve- og materialeholdning.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til møllekroppens inddeling i fem lofter og til det bevarede mølleinventar til kornforarbejdning. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning og de mange spor efter slid og brug af de ældre bygningsdele.

Til de bærende fredningsværdier knytter sig også de forskellige tilbygninger: dobbeltmagasinet, møllekantoret samt maskinhuset på vestsiden af møllen med deres enkle og traditionelle formsprog og materialer. De bærende fredningsværdier for magasinet knytter sig i det ydre til bygningens materialemæssige samhörighed tillige med dens funktionsmæssige tilhørsforhold til møllen og endelig dens traditionelle konstruktion og materialeholdning. I det indre ligger de bærende fredningsværdier i den synlige, ”kolde” konstruktion, åbenheden i rummene og det rå og enkle udtryk. De bærende fredningsværdier i møllekantoret ligger i det indre i de bevarede, ældre overflader på gulve og vægge samt loft.

De bærende fredningsværdier for maskinhuset ligger i dens enkle, funktionsprægede udtryk, både udvendig og indvendigt.

Øvre etage i magasinbygningen, hvor der i dag er udstilling om vindkraft.

For alle bygninger gælder det, at den traditionelle materialeholdning er en del af de bærende fredningsværdier.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.